

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-89>

УДК 338.483:330.341.1

АНАЛІЗ І ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ: СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА

ANALYSIS AND DYNAMICS OF THE TOURIST INDUSTRY ENTITIES DEVELOPMENT: SOCIAL COMPONENT

Єрко Ірина Володимирівнакандидат географічних наук, доцент кафедри,
Волинський національний університет
імені Лесі УкраїнкиORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5395-7557>**Ierko Iryna**

Lesya Ukrainka Volyn National University

У статті досліджено соціальну складову сталого розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Проаналізовано зайнятість населення в туристичній сфері України. Проаналізовано дитячі заклади оздоровлення та відпочинку. Охарактеризовано динаміку кількості дітей які перебували у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку у 2016 та 2021 роках. Досліджено кількість колективних засобів розміщення, що дає загальне уявлення про масштаби туристичної індустрії в Україні. Охарактеризовано динаміку загальної кількості осіб у колективних засобах розміщення з 2016 по 2021 роки. Розраховано інтегральний індекс соціальної складової сталого розвитку суб'єктів туристичної індустрії, який враховує широкий спектр показників, що відображають вплив трансформації на різні групи населення та аспекти суспільного життя. Встановлено, соціальна складова є важливим інструментом для досягнення сталого розвитку туристичної індустрії.

Ключові слова: конкурентний потенціал, туристична індустрія, індустрія гостинності, суб'єкти туристичної індустрії, критерії трансформації, сталий розвиток, соціальна складова.

The article examines a social component of tourism industry entities' sustainable development and competitive potential. The study aims to analyze the dynamics of the social component development, as one of the basic criteria for the sustainability of the competitive potential of the tourism industry subjects. The main task of the research is to analyze and evaluate the dynamics of social component indicators. The social component of the transformation of the competitive potential of the tourism industry subjects includes the level of the population employment in the tourism sector, the average monthly salary in the hospitality industry, the number of children's health and recreation facilities, the number of places in these facilities, the capacity of collective means of accommodation, and the total number of people, who stayed in the establishments of collective accommodation. The employment of the population in the tourism sphere of Ukraine is analyzed. The study has revealed that wages in the hospitality industry can vary significantly depending on the type of activity, the employee's qualification, the place of work, and other factors. Special attention is paid to children's health and recreation facilities. The focus is on the dynamics of the number of children who stayed in children's rehabilitation and recreation facilities in 2016 and 2021. The analysis of the number of collective means of accommodation gives a general idea of the tourism industry scale in Ukraine. The dynamics of the total number of people in collective means of accommodation from 2016 to 2021 is characterized. The dynamics of the total number of foreign persons and the number of residents of Ukraine who stayed in collective means of accommodation are analyzed. An integral index of the social component of sustainable development of tourism industry entities has been calculated, considering a wide range of indicators that reflect the impact of transformation on various population groups and aspects of social life. The study findings argue that the social component is an important tool for achieving sustainable development of the tourism industry. The high level of this component not only contributes to economic growth, but also improves the quality of life of the local population, preserves cultural heritage, and creates a positive image of the region.

Keywords: competitive potential, tourism industry, hospitality industry, subject of tourism industry, transformation criteria, sustainable development, social component.

Постановка проблеми. Соціальна складова відіграє важливу роль у трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Показники, які характеризують цю складову, дають уявлення про рівень зайнятості населення в туристичній сфері, умови праці працівників індустрії гостинності, розвиток дитячого туризму, популярність дестинації серед іноземних та вітчизняних туристів, рівень розвитку інфраструктури для сімейного відпочинку та оздоровлення, а також про конкурентоспроможність туристичних компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторами Головня О. М., Ставська Ю. В. здійснено діагностику економічного потенціалу розвитку закладів у сфері готельно-ресторанного господарства та подано стратегічні підходи щодо формування конкурентних переваг суб'єктів готельно-ресторанного господарства [1]. Ізмайлов В. І., Карпенко А. В. у своїх публікаціях досліджували вплив туризму на зайнятість населення країни [2]. Алексєєнко Т. Ф. та Сватенков О. В. досліджували особливості діяльності дитячих закладів оздоровлення і відпочинку у період воєнного стану [3]. Колективні засоби розміщування, їх кількість, місткість, кількість осіб, що перебували в них досліджували Олійник О. С. та колектив авторів Басюк Д. І., Івченко Л. О., Ткачук Н. А., Верес К. О. та інші досліджували [4; 5].

Формулювання цілей. Метою дослідження є аналіз і динаміка розвитку соціальної складової, як одного із критеріїв сталості конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Завдання: проаналізувати та дати оцінку динаміки розвитку показників соціальної складової, як одного з критеріїв сталості конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток туристичної індустрії має бути збалансованим та враховувати три складові сталого розвитку: економічну, соціальну та екологічну [6]. До соціальної складової трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії ми відносимо: рівень зайнятості населення в туристичній сфері, середньомісячну заробітну плату в індустрії гостинності, кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, кількість місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, кількість колективних засобів розміщення, загальну кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення (з них іноземці та резиденти України).

Сфера гостинності є невід'ємною частиною туристичної індустрії. Всі суб'єкти туристичної індустрії так чи інакше пов'язані з наданням гостинних послуг. Робота у сфері гостинності має свої переваги (постійна комунікація яка дозволяє розвинути навички міжособистісного спілкування, емпатію, стресостійкість, вирішення конфліктів; гнучкий графік роботи та швидке кар'єрне зростання) та недоліки (сезонність, яка призводить до нестабільності у роботі; конкуренція – для досягнення успіху необхідно постійно розвиватися та підвищувати свою кваліфікацію).

Аналізуючи рівень зайнятості населення в туристичній сфері з 2016 по 2021 роки варто відзначити невеликі коливання кількості зайнятих протягом 2016–2019 років, з незначним зниженням у 2020 році та позитивною динамікою у 2021 році (рис. 1). Найвищі показники спостерігаємо у 2019 та 2021 роках, що свідчить про те, що туристична індустрія є важливим джерелом робочих місць та сприяє розвитку місцевої економіки. Варто зазначити, що 2020 рік став першим роком за останні п'ять років, коли кількість зайнятих в індустрії гостинності України зменшилася і причиною цьому був вплив пандемії COVID-19. Адже у цей період відслідковуємо обмеження на подорожі, карантинні заходи та локдауни, які негативно вплинули на туризм та ресторанний бізнес.

Індустрії гостинності притаманні сезонні коливання, з піковими періодами влітку та на святкові дні. Більшість людей, які працюють в індустрії гостинності України, зосереджені у великих містах, таких як Київ, Львів, Одеса та Харків. Найнижчі показники спостерігаємо у Сумській, Луганській, Кіровоградській та Чернігівській областях, це може свідчити про недостатню розвиненість туристичної індустрії або про проблеми з кадрами.

За видами діяльності найбільша частка зайнятих припадає на готельний та ресторанний бізнес – близько 70%. За гендерним складом працюючих жінок – близько 60%, чоловіків – 40%.

Середньомісячна заробітна плата працівників індустрії гостинності тісно корелюється із зайнятістю населення в індустрії гостинності. Протягом 2016–2019 років спостерігаємо поступове зростання середньомісячної заробітної плати, з незначною стабілізацією у 2020 році в окремих регіонах країни (Полтавська, Черкаська, Сумська, Дніпропетровська, Івано-Франківська та Херсонська області). Через вплив пандемії COVID-19 у 2020 році

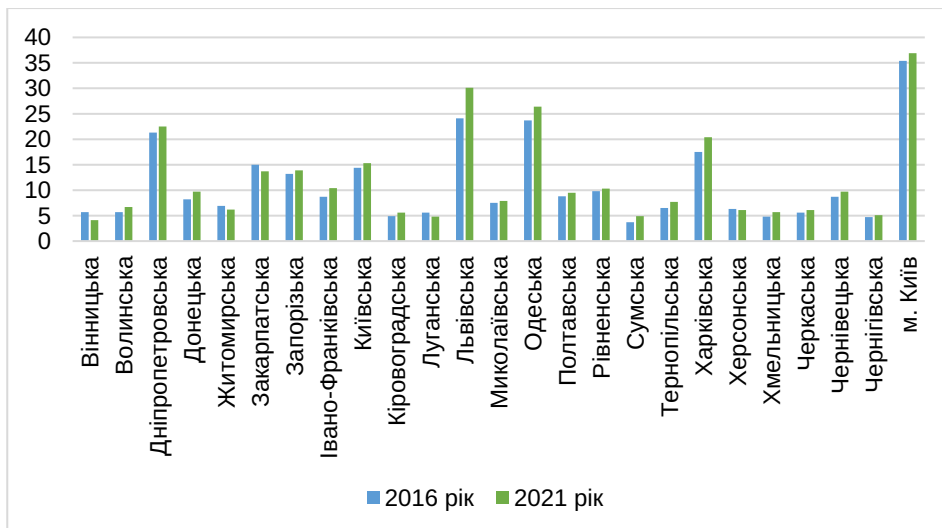

Рис. 1. Динаміка кількості зайнятого населення в індустрії гостинності за регіонами держави у 2016 та 2021 роках

приріст середньомісячної заробітної плати припинився і це стало вперше за останні п'ять років. У 2021 році відбувається поступове зростання середньомісячної заробітної плати у всіх регіонах держави.

Середньомісячна заробітна плата в індустрії гостинності України нижча за середню по країні і становить від 5 тис. грн до 8 тис. грн і більше. Заробітна плата в індустрії гостинності може значно варіюватися залежно від виду діяльності, кваліфікації працівника, місця роботи та інших факторів. Середньомісячна заробітна плата в індустрії гостинності вища у великих містах, таких як Київ, Львів, Одеса та Харків, у порівнянні з меншими містами та селами і це залежить від кваліфікації працівників, досвіду роботи, розміру підприємства.

Аналіз кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку та кількості місць у них свідчить про наявність можливості для відновлення та оздоровлення молодого покоління.

На рисунку 2 спостерігаємо невелике, але стійке зменшення кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку та кількості місць у них протягом 2016–2021 років.

Найбільша кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку зосереджена у Дніпропетровській, Полтавській, Черкаській, Харківській та Сумській областях. Найменше їх зосереджено у м. Київ, Тернопільській, Львівській областях. Головними факторами, що впливають на динаміку кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку є: зменшення бюджетного фінансування протягом

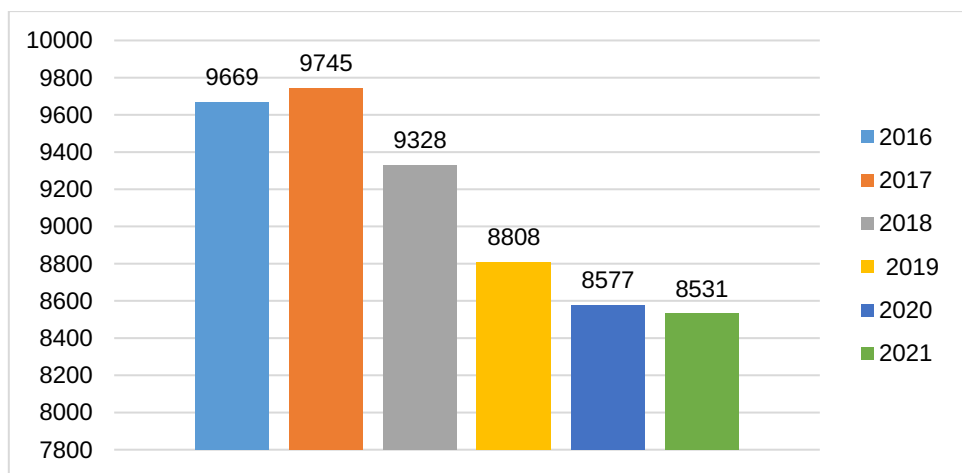

Рис. 2. Динаміка кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку у 2016–2021 роках

2016–2021 років, що призвело до закриття деяких закладів, а також до зменшення кількості місць у них; зміна пріоритетів у сфері оздоровлення дітей, де більше коштів спрямовано на розвиток санаторно-курортного лікування, внаслідок чого відбулось зменшення фінансування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку; пандемія COVID-19 негативно вплинула на роботу дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, багато закладів були змушені закритися через карантинні заходи, що призвело до зменшення кількості дітей, які могли оздоровитися.

Місткість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку у 2021 році скоротилась на 17,2 % у порівнянні із 2016 роком. Найбільшу кількість місць мають Запорізька, Одеська, Херсонська області, адже ці регіони є курортними та традиційно вважалися найбільш сприятливими для оздоровлення дітей з відмінними природно-кліматичними умовами. Сумарний показник місткості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку у 2021 році був найнижчий і складав 95171 ліжко-місць. Задля позитивної динаміки кількості і місткості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку варто збільшити бюджетне фінансування; розробити виважені програми, спрямовані на оздоровлення дітей; впровадити заходи соціальної підтримки.

Важливо зазначити, що не всі діти в Україні мають можливість оздоровлюватися у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку. Це пов'язано з недостатньою кількістю місць, а також з високою вартістю путівок. Держава

має вживати заходів для того, щоб збільшити доступність дитячого оздоровлення для всіх дітей. Динаміка кількості дітей які перебували у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку у 2016 та 2021 роках, за регіонами держави, наведена на рисунку 3.

З даного рисунку видно, що у 2016 році найбільша кількість оздоровлювалась у Дніпропетровській, Одеській та Харківській областях. У 2021 році на 2,5% знизилась показники в Одеській області та на 13,6% у Дніпропетровській. У Вінницькій, Сумській, Чернігівській та Херсонській можемо відстежити позитивну динаміку.

Аналіз кількості колективних засобів розміщення (КЗР) дає загальне уявлення про масштаби туристичної індустрії в Україні. З 2016 по 2021 роки спостерігаємо збільшення кількості КЗР на 16,9 %. У 2021 році загальна кількість КЗР становила 4975 одиниць, з яких юридичні особи – 1137 одиниці, фізичні особи підприємці – 3638 одиниць. Варто зауважити, що кількість КЗР за юридичними особами має негативну динаміку, а за кількістю фізичних осіб підприємців позитивну. Лідерами за кількістю КЗР є м. Київ, Одеська, Львівська, Запорізька та Закарпатська області. Найменша кількість КЗР у Луганській, Сумській та Чернігівській областях.

Динаміка коефіцієнту використання місткості КЗР зображено на рис. 4.

На рисунку 4 можемо прослідкувати позитивну динаміку коефіцієнту використання місткості в усіх регіонах країни. Найвищий коефіцієнт у 2021 році спостерігається у м.

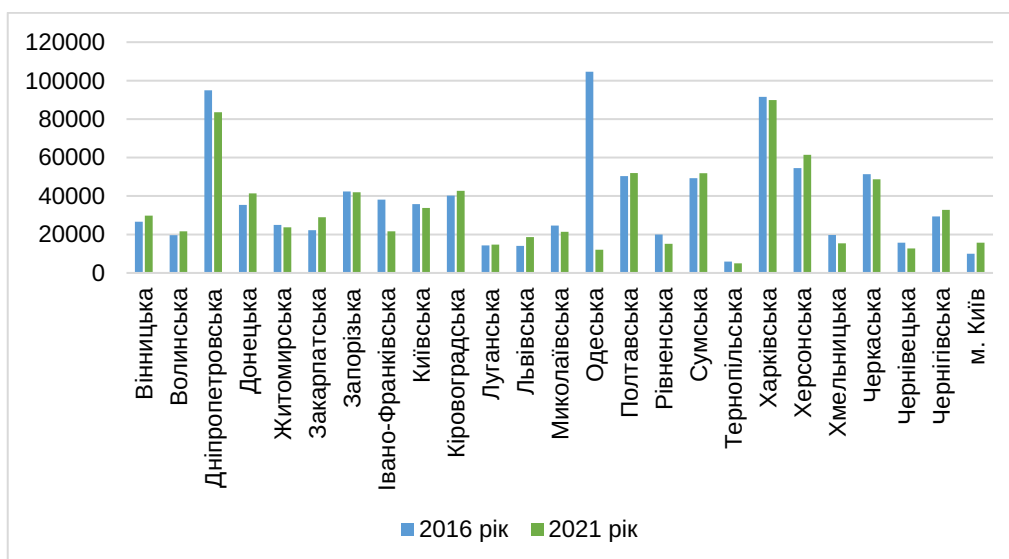

Рис. 3. Динаміка кількості дітей, які перебували у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку у регіонах держави у 2016 та 2021 роках

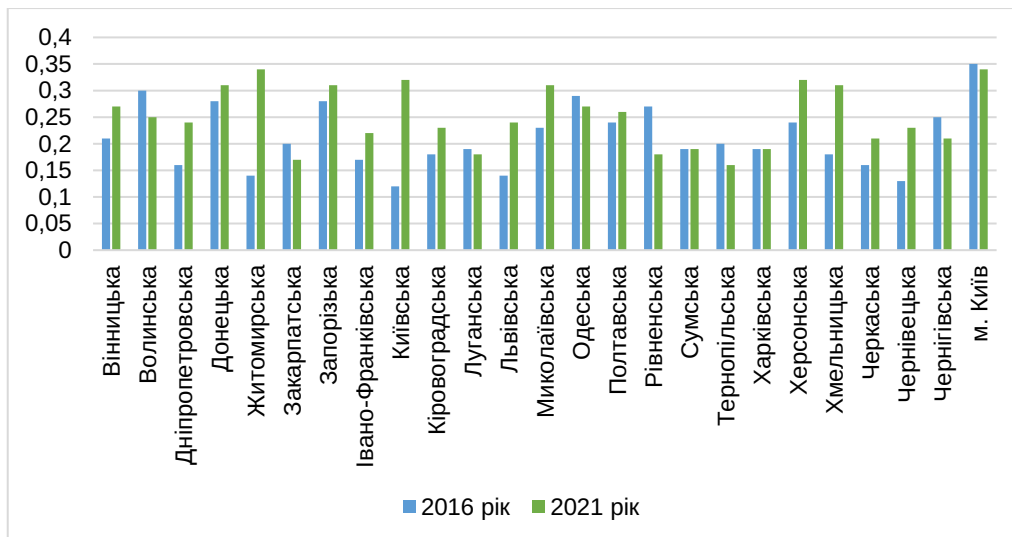

Рис. 4. Динаміка коефіцієнту використання місткості КЗР за регіонами у 2016 та 2021 роках

Києві, Житомирській, Херсонській, Хмельницькій, Миколаївській, Донецькій, Київській областях. Коефіцієнт використання місткості КЗР є одним з ключових показників ефективності для готельного бізнесу. Він допомагає керівництву готелю оцінити, наскільки ефективно використовуються його ресурси, і вжити заходів для покращення завантаженості.

Загальна кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення до 2020 року мала незначну динаміку (рис. 5). Пандемія та обмеження, які діяли, суттєво вплинуло на кількість розміщених осіб у КЗР, яка склала 3379475 осіб. У 2021 році відбувається збільшення відвідувачів КЗР, через зняття пандемічних обмежень.

Щодо регіонального розміщення, то найбільше відвідувачів КЗР спостерігається у м. Київ, Львівській, Одеській та Дніпропетровській областях. Найменші показники у Луганській, Кіровоградській, Сумській та Чернігівській областях. Збільшення кількості туристів, які розміщуються в КЗР, стимулює попит на інші туристичні послуги, такі як транспорт, харчування, екскурсії, розваги тощо, генерує більше доходів для готелів, санаторіїв, пансіонатів та інших КЗР, а також для держави та місцевих громад у вигляді податків.

У 2016 році загальна кількість іноземних відвідувачів, які розміщувалися в колективних засобах розміщення України, склала 863654 особи, у 2017 році кількість іноземних

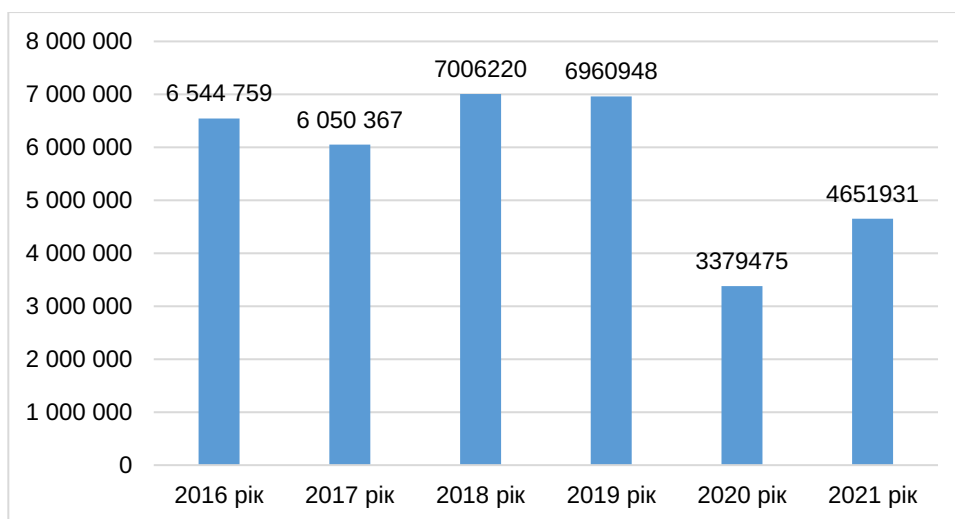

Рис. 5. Динаміка загальної кількості осіб у КЗР з 2016 по 2021 роки

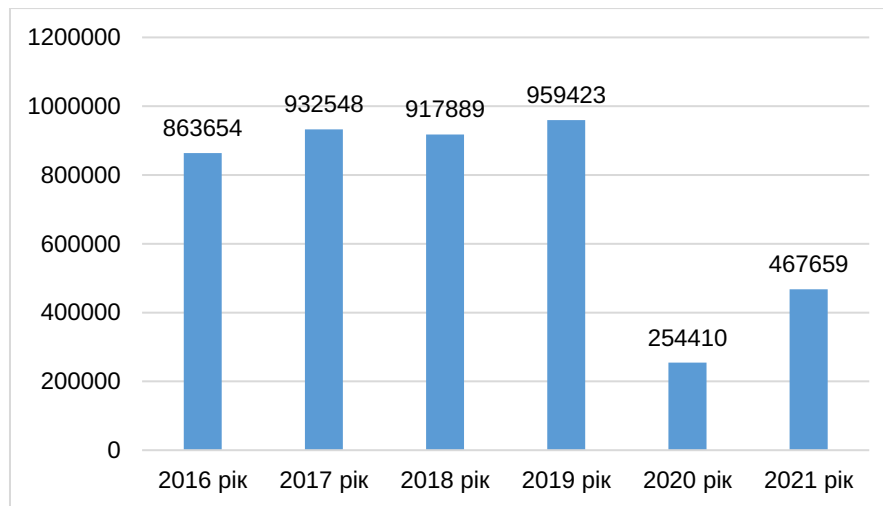

Рис. 6. Динаміка загальної кількості іноземних осіб у 2016–2021 роках

туристів зросла до 932548 осіб, у 2018 році дещо знизилась кількість іноземних відвідувачів – до 917889 осіб; 2019 році відзначається піком та сягає показника 959423 особи; водночас, 2020 рік характеризується різким падінням кількості іноземних туристів через пандемію COVID-19 та скоротилась у 3,7 рази. У 2021 році відбувається поступове відновлення, кількість іноземних відвідувачів зросла до 467659 осіб, що на 84,7% менше ніж у 2016 році.

Найбільше іноземців відвідали м. Київ, Львівську, Харківську та Одеську області. Найменший відсоток іноземних громадян припадає на Луганську, Донецьку області, що спричинено близькістю до лінії розмежування.

У 2019 році кількість резидентів України, що перебували у колективних засобах розміщення у порівнянні з 2016 роком збільшилась на 0,83%. Зростання загальної кількості відвідувачів КЗР в Україні з 2016 по 2019 роки свідчить про зростання популярності внутрішнього туризму. Різке падіння кількості відвідувачів у 2020 році через пандемію COVID-19 призвело до зменшення кількості резидентів на 89,6%, в порівнянні з 2019 роком, що подорожували Україною. Поступове відновлення кількості відвідувачів у 2021 році дає підстави вважати про відновлення внутрішнього туризму. Внутрішній туризм в Україні має виражений сезонний характер, з піком у літні місяці. Це свідчить про те, що значна частина резидентів, що подорожують Україною, обирають для цього літній період. Резиденти України віддають

перевагу КЗР у м. Київ, Львівській, Одеській, Івано-Франківській, Дніпропетровській областях. Ціни на послуги в КЗР України значно нижчі, ніж у багатьох європейських країнах, це робить внутрішній туризм більш доступним для резидентів і може стимулювати його зростання та конкурентність.

Інтегральний індекс соціальної складової сталого розвитку суб'єктів туристичної індустрії наведено на рисунку 7. Даний індекс враховує широкий спектр показників, що відображають вплив трансформації на різні групи населення та аспекти суспільного життя.

Найвищий рівень соціального розвитку спостерігається у Вінницькій, Волинській, Миколаївській, Харківській, Сумській та Чернігівській областях. Позитивна динаміка відзначається у Київській, Дніпропетровській, Полтавській областях та м. Києві, що свідчить про те, що трансформація має позитивний вплив на соціальну стійкість, сприяючи добробуту та рівності.

Висновки. Соціальна складова конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії є не менш важливою, ніж економічна та екологічна. Соціальна складова є важливим інструментом для досягнення сталого розвитку туристичної індустрії. Вона не тільки сприяє економічному зростанню, але й підвищує якість життя місцевого населення, збереженню культурної спадщини та формуванню позитивного іміджу регіону. Тому, при розробці стратегій розвитку туристичної індустрії необхідно враховувати не тільки економічні, але й соціальні аспекти.

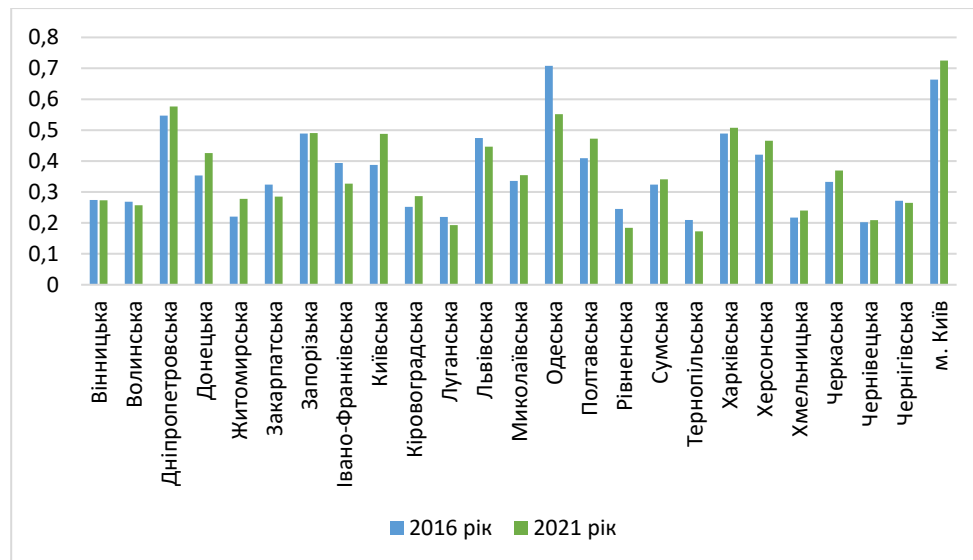

Рис. 7. Динаміка інтегрального індексу соціального розвитку регіонів у 2016, 2021 роках

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головня О. М., Ставська Ю. В. Сучасні трансформації розвитку сфери туризму та індустрії гостинності: монографія. Вінниця : ДРУК, 2021. 220 с. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/30739.pdf>
2. Ізмайлов В. І., Карпенко А. В. Вплив туризму на зайнятість населення країни. *Економіка і організація управління*. 2022. № 4 (48). С. 40–52. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.4.4>
3. Алексєєнко Т. Ф., Сватенков О. В. Особливості діяльності дитячих закладів оздоровлення і відпочинку у період воєнного стану. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 5 (11). С. 339–349. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5\(11\)-339-349](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-339-349)
4. Олійник О.С. Динаміка розвитку готельних підприємств. *Економіка та суспільство*, (33). 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-68>
5. Басюк Д. І., Івченко Л. О., Ткачук Н. А., Верес К. О. Оцінка впливу макроекономічних факторів на розвиток готельного господарства в Україні. *Наукові праці НУХТ* 2019. Том 25, № 1. С. 33–46. DOI: <https://doi.org/10.24263/2225-2924-2019-25-1-5>
6. Єрко І. В. Сталий та безпечний розвиток туризму як один з критеріїв трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. *Підприємництво та інновації*. Випуск 29. 2023. С. 7–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/29.1>

REFERENCES:

1. Holovnia O. M., Stavskaya Yu.V. (2021) Suchasni transformatsii rozvytku sfery turyzmu ta industrii hostynnosti: monohrafiia. [Modern transformations of the development of tourism and the hospitality industry: monograph]. Vinnytsia.: DRUK, 220 p. Available at: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/30739.pdf> (accessed 10. 06.2024) (in Ukrainian).
2. Izmailov V. I., Karpenko A. V. (2022) Vplyv turyzmu na zainiatist naselennia krainy [The impact of tourism on the employment of the country's population]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and organization of management*, vol. 4 (48), pp. 40–52. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.4.4> (accessed 10. 06.2024).
3. Aliksieienko T. F., Svatenkov O. V. (2023) Osoblyvosti diialnosti dytiachykh zakladiv ozdorovleniia i vidpochynku u period voiennoho stanu [Features of the activities of children's camps during the period of martial status]. *Visnyk nauky ta osvity – Bulletin of Science and Education*, vol. 5(11), pp. 339–349. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5\(11\)-339-349](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-339-349) (accessed 10. 06.2024).
4. Oliinyk O. S. (2021) Dynamika rozvytku hotelnykh pidpriemstv [Dynamics of hotel enterprise development]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-68> (accessed 10. 06.2024).

5. Basiuk D. I., Ivchenko L. O., Tkachuk N. A., Veres K. O. (2019) Otsinka vplyvu makroekonomichnykh faktoriv na rozvytok hotelnoho hospodarstva v Ukraini [Assessment of the macroeconomic factors impact on the development of the hotel industry in Ukraine]. *Naukovi pratsi NUKhT – Scientific Works of NUFT*, vol. 25, Issue 1, pp. 33-46. DOI: <https://doi.org/10.24263/2225-2924-2019-25-1-5> (accessed 10. 06.2024).

6. Yerko I. V. (2023) Stalyi ta bezpechnyi rozvytok turizmu yak odyin z kryteriiv transformatsii konkurentnoho potentsialu subiektiv turystychnoi industrii [Sustainable and safe development of tourism as one of the criteria for transforming the competitive potential of tourist industry subjects]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*, vol. (29), pp. 7–13. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/29.1> (accessed 10. 06.2024).